

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

**Кирикилиця Валентина Василівна**

УДК 378.091.3 : 030 – 057.87 (043.3)

**АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ  
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ ЗІ СЛОВНИКАМИ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата педагогічних наук

**Тернопіль – 2013**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник:** кандидат педагогічних наук, професор  
**Спіцин Євгеній Сергійович,**  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка,  
професор кафедри педагогіки.

**Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, доцент  
**Микитенко Наталія Олександрівна,**  
Львівський національний університет  
імені Івана Франка,  
професор кафедри іноземних мов  
для природничих факультетів;

кандидат педагогічних наук, доцент  
**Малихіна Світлана Вікторівна,**  
Навчально-консультаційний центр Національного  
транспортного університету у м. Кривому Розі,  
доцент кафедри економіки.

Захист відбудеться 20 грудня 2013 р. об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розісланий 20 листопада 2013 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

### ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність і доцільність дослідження.** Зростання вимог до якості підготовки фахівців із вищою освітою ставить перед педагогічною наукою завдання створити ефективні дидактичні системи, що базуються на застосуванні технологій, форм і методів навчання. Вони забезпечують інтенсивне залучення студентів до процесу оволодіння знаннями, формування вмінь та навичок. На цій основі можна суттєво підвищити рівень самостійної творчої пізнавальної діяльності студентів, створити умови для більш повного й ефективного розвитку їх особистості.

Зважаючи на стрімке впровадження ідеї європейського виміру в освіті, основна увага у вищих навчальних закладах спрямовується на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, які прагнуть мати якнайбільше можливостей для свого соціального та професійного зростання. Адже сучасного роботодавця цікавить такий фахівець, який уміє критично мислити і самостійно вирішувати різноманітні завдання; володіє багатим словниковим запасом, що базується на глибокому знанні вивченого матеріалу з можливістю його використання; здатний до самоосвіти.

Проблеми формування творчої особистості, активізації навчально-пізнавальної діяльності у процесі навчання знайшли відображення у працях педагогів-класиків І. Гербарта, А. Дістервега, Я. Коменського, В. Оконя, В. Сухомлинського, Л. Толстого, К. Ушинського. Питання розвитку пізнавальної самостійності й активності в навчанні розглядається у наукових роботах Л. Аристової, С. Беляєва, М. Данилова, В. Козакова, В. Лозової, С. Малихіної, П. Підкасистого, О. Пиндик, Е. Сарібекової, Т. Темерівської, Н. Чувасової, Т. Шамової; формування пізнавального інтересу – А. Маркової, Г. Щукіної; стимулювання мотивації навчання – Т. Левченко, М. Милогородської та інших.

Удосконаленню навчального процесу у вищій школі присвячені праці Г. Артемчука, П. Гусака, О. Малихіна, Н. Микитенко, В. Чайки. Проблему шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів висвітлено в дослідженнях О. Катеруші, В. Краснопольського, О. Олексюк, О. Собаєвої. Вплив засобів навчання на процес активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів розкрито в працях О. Дьоміна, В. Зюбанова, І. Куліш, Т. Сердюк. Питання використання словника як засобу навчання розглядали Л. Коцюк, С. Кривець, М. Лаптева, С. Левонісова, М. Морозова, які розробили підходи до визначення поняття словника, його основних характеристик і структурних елементів, можливостей формування вмінь і навичок користування ним. Однак проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками не знайшла належного опрацювання. Вона розглядається лише аспектно у контексті використання підручника (Л. Горяна, Я. Кодлюк, А. Степанюк та інші).

Оскільки новітні досягнення науково-технічного прогресу потребують відповідного відображення у змісті освіти, суттєвих змін зазнає термінологічна база навчальних дисциплін: старі терміни виходять з ужитку або набувають іншого змістового наповнення, натомість з'являються нові для опису наукових понять і фактів. Словник, будучи незамінним доповненням до підручника, допомагає аналізувати та засвоювати значний обсяг інформації, який постійно збільшується і необхідний для якісної підготовки до майбутньої професійної діяльності. У процесі роботи зі словниками підвищується інтелектуальний потенціал, удосконалюються пам'ять і мислення, розширюється кругозір майбутнього фахівця. За цих умов організація навчально-пізнавальної діяльності зі словником та її активізація є природним результатом розвитку суспільства.

Аналіз практики підготовки фахівців немовних спеціальностей у вищих навчальних закладах (ВНЗ) переконує у недостатній ефективності традиційної організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками з вивчення навчального матеріалу на заняттях і під час самостійної роботи. 75,3% студентів і 58,3% викладачів не усвідомлюють її важливості для навчання і розвитку особистості. Тому цей вид діяльності використовується несистематично і нецілеспрямовано. Крім того, існуючі методи роботи зі словниками недостатньо сприяють реалізації його функціональних можливостей, що негативно впливає на якість знань, рівні оволодіння студентів інтелектуальними вміннями.

На основі аналізу наукової літератури та практики з означеної проблеми виявлено суперечності між:

- зростаючими вимогами до рівня підготовки фахівців немовних спеціальностей у ВНЗ і недостатньою активізацією навчально-пізнавальної діяльності студентів;
- необхідністю використання словників різних типів у процесі навчання і низьким рівнем сформованості у студентів відповідних умінь та навичок;
- традиційними підходами до використання словників і потребами впровадження сучасних технологій навчання з використанням словників у процес підготовки студентів немовних спеціальностей.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у науково-педагогічному просторі, а також потреба розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками»**.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової теми Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Теоретико-методичні засади світоглядної освіти молоді» (номер державної реєстрації 0110U000023). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Волинського національного

університету ім. Лесі Українки (протокол № 7 від 29.01.2009) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук України (протокол № 4 від 26.05.2009).

**Об'єкт дослідження** – навчально-пізнавальна діяльність студентів немовних спеціальностей.

**Предмет дослідження** – активізація навчання студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів у процесі роботи зі словниками.

**Метою дослідження** є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками.

**Завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії й практичній діяльності ВНЗ та визначити зміст базових понять і напрями активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей.

2. Спроекувати технологію навчання з використанням словників.

3. Конкретизувати критерії, показники та рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками.

4. Розробити модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої моделі.

**Теоретико-методологічною основою дослідження** є: загальна теорія діяльності (Г. Гегель, Й. Фіхте) й наукового пізнання (Ф. Бекон, І. Кант, Платон); теорії розвитку особистості в діяльності (Л. Виготський, М. Каган, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн) та активізації навчання (Р. Нізамов, В. Онищук, І. Харламов, Т. Шамова, В. Шморгун, Г. Щукіна); концепції навчальної діяльності (Ю. Бабанський, В. Блінов, І. Ільєсов, А. Кирсанов) та технологічного підходу в освіті (В. Беспалько, В. Бондар, В. Кукушин, А. Нісімчук, О. Пехота).

**Методи дослідження.** Для досягнення визначеної мети і розв'язання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація для з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження; моделювання для побудови моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками;

- *емпіричні*: а) діагностичні (анкетування, бесіди, спостереження, контрольні роботи) для виявлення стану проблеми в практиці навчання; б) експериментальні (констатувальний та формувальний експерименти) для діагностування рівнів сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, перевірки ефективності спроектованої моделі;

- *статистичні*: методи математичної статистики для обробки результатів педагогічного експерименту.

**Експериментальною базою дослідження** були факультети немовних спеціальностей Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Луцького національного технічного університету та Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне). Дослідженням було охоплено 966 студенти та 30 викладачі.

**Наукова новизна дослідження** полягає у тому, що вперше:

- *розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено* модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, яка включає мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і оцінювально-результативний компоненти, що утворюють із дидактичними умовами цілісну динамічну систему і формують завершений цикл суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в аудиторній та позааудиторній роботі;

- *виявлено та обґрунтовано* комплекс дидактичних умов активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками (формування мотивації студентів до роботи зі словниками в навчальному процесі та у майбутній професійної діяльності; використання словникової технології навчання як чинника розвитку пізнавальної активності й пізнавальної самостійності студентів; реалізація інноваційних діагностичних методик формування навчально-пізнавальної діяльності студентів);

- спроектовано як компонент обґрунтованої моделі технологію навчання з використанням словників, де взаємопов'язані мета; зміст; алгоритм дій, послідовне виконання яких забезпечує формування у студентів умінь і навичок роботи зі словниками різних типів; засоби діагностики; результат.

У процесі дослідження *конкретизовано* критерії (мотиви використання словників у процесі навчання, оперування вміннями та навичками роботи зі словником, якість виконаної зі словником роботи, пізнавальна активність та пізнавальна самостійність у процесі роботи зі словниками, готовність до використання словників для самоосвіти та професійної діяльності), їх показники та рівні (творчий, реконструктивний, репродуктивний) сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками; *визначено суть* поняття «словникова технологія навчання».

Подальшого розвитку набуло вирішення проблеми підвищення якості навчання студентів немовних спеціальностей.

**Практичне значення одержаних результатів.** Розроблено та впроваджено у практику роботи вищої школи методичні рекомендації для студентів і викладачів «Дидактичні засади використання словникових технологій навчання».

Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі підготовки та проведенні навчальних занять, а також для подальших наукових розвідок щодо проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, при розробці підручників, навчальних посібників, робочих навчальних програм для студентів немовних спеціальностей ВНЗ тощо.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 2/1256 від 03.04.2013 р.), Луцького національного технічного університету (довідка № 480-20-34 від 02.04.2013 р.) та Національного університету водного господарства та природокористування (довідка № 001-732 від 04.04.2013 р.).

**Апробація результатів дослідження** здійснювалася на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних*: „Взаємодія етнічних і планових мов у контексті європейської інтеграції” (Луцьк, 2008 р.), “Everything for teaching English with Macmillan” (Тернопіль, 2008 р.), “Teacher Development: Making the Right Moves” (Тернопіль, 2009 р.), “Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє” (Луцьк, 2009, 2010 рр.), “Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” (Горлівка, 2009 р.), “Міжкультурна комунікація: Мова – культура – особистість” (Острог, 2010 р.), “Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі” (Луганськ, 2010, 2011 рр.), “Питання сучасної науки і освіти” (Київ, 2011 р.), “Прогресивний розвиток світової науки” (Донецьк, 2012 р.), Європейському педагогічному форумі “Pedagogical and psychological aspects of education” (Чеська Республіка, 2012 р.), “Актуальные вопросы педагогики и психологии” (Росія, 2013 р.); *всеукраїнських*: “Пріоритети германського та романського мовознавства” (Луцьк, 2007 р.); “Психолого-педагогічні проблеми освіти і виховання в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів” (Київ, 2007 р.), “Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі” (Київ, 2010 р.); *фестивалі науки* ВНУ імені Лесі Українки (Луцьк, 2010 р.); *семінарах* для аспірантів СНУ імені Лесі Українки (2008–2013 рр.).

**Публікації.** Основні положення дисертаційної роботи відображено у 21 одноосібній науковій публікації, зокрема опубліковано 7 статей у наукових фахових виданнях, 3 статті – у виданнях зарубіжних держав; 8 – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 – в інших виданнях. Видано 1 методичні рекомендації.

**Структура й обсяг роботи.** Дисертація складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (234 найменування) та 13 додатків. У тексті вміщено 19 таблиць та 11 рисунків. Загальний обсяг роботи – 235 сторінок, із них 185 – основного тексту.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і ступінь розробленості проблеми дослідження; визначено об’єкт, предмет, мету, завдання наукового пошуку; охарактеризовано методи та теоретико-

методологічну основу дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості про експериментальну базу, апробацію та впровадження результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

У *першому розділі* «**Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками як педагогічна проблема**» представлено результати теоретичного осмислення проблеми, здійснено термінологічний аналіз основних понять дослідження, розкрито шляхи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та дидактичну суть словників, висвітлено стан реалізації проблеми у практиці ВНЗ, виявлено основні напрями активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками.

На основі вивчення й узагальнення наукових інтерпретацій понятійного апарату дослідження з'ясовано, що навчально-пізнавальна діяльність – це цілеспрямована й упорядкована сукупність дій, прийомів і операцій, що забезпечують активне включення суб'єктів діяльності у процес навчання. Активізація навчально-пізнавальної діяльності розглядається нами як ефективна організація навчального процесу, що направлена на удосконалення змісту, форм, методів, способів і засобів навчання з метою підвищення пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності студентів у засвоєнні знань, формуванні умінь та навичок подальшого їх використання на практиці.

У дослідженні з'ясовано, що в процесі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів здійснюється систематичне й послідовне формування таких якостей особистості, як пізнавальний інтерес, активність, самостійність та творчий підхід. Весь комплекс цих якостей умовно можна вважати механізмом становлення активної позиції студента у навчанні, що забезпечує активізацію навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів освітнього процесу.

Обґрунтовано дидактичну суть словників, які, будучи текстовим засобом навчання, забезпечують аналіз та засвоєння значного обсягу інформації, що постійно збільшується і необхідний для якісної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

На основі проведеного аналізу літературних джерел узагальнено класифікацію словників, розкрито їх функції (пошуково-інформаційна, інформаційно-пізнавальна, пошукова (дослідницька), практична, самоосвітня), виділено основні етапи користування словником студентами у процесі навчання: підготовчий, початковий, основний, практичний, підсумковий.

У роботі ми дотримуємося класифікації словникових видань, визначеної МОН України, яку традиційно використовують у навчанні:

- 1) *словник* – довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними;
- 2) *енциклопедія* – довідкове видання, зведення основних відомостей з однієї чи всіх галузей знання та практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розташованих за абеткою їхніх



назв або в систематичному порядку, цільове призначення – тлумачення слів і повідомлення відомостей за суттю питання (фактів і понять);

3) *тлумачний словник для школярів та студентів* – мовний словник, що пояснює значення слів певної мови, дає граматичну, стилістичну характеристики, приклади застосування та інші відомості;

4) *термінологічний словник для школярів та студентів* – словник термінів та визначень з певної галузі знань;

5) *довідник для школярів та студентів* – довідкове видання прикладного характеру, побудоване за абеткою назв статей або в систематичному порядку.

Виявлено, що застосування традиційних паперових словників та їх електронних відповідників, у т. ч. онлайн-ових, може вивести процес навчання на якісно новий рівень, який дасть змогу активізувати навчально-пізнавальну діяльність і створити нові можливості для самостійної роботи студентів, у процесі якої суб'єкти навчальної діяльності перебувають в освітньому середовищі як самостійні дослідники.

Вивчення стану проблеми у практиці ВНЗ засвідчило, що студенти стовідсотково користуються словниками у процесі навчання. Однак на регулярність роботи зі словником на заняттях вказали лише 13,9% студентів і 22,7% викладачів, а під час самостійної роботи – відповідно 33,5% і 31,8%. Навчально-пізнавальна діяльність студентів носить при цьому переважно репродуктивний характер, так як спрямована в основному на вивчення, а потім відтворення навчального матеріалу. Словник як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей використовується епізодично, теоретична і практична підготовленість студентів до його використання є недостатньою, а організація навчання з використанням словників має інтуїтивно-стихийний характер. Основні проблеми, що виникають при використанні словників: недостатність спілкування з викладачем, низька мотивація до діяльності, пасивність студентів, незначна розробленість дидактичного матеріалу щодо використання словників у процесі навчання. Труднощі, пов'язані з неефективною організацією навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками, виникають головним чином через те, що більшість студентів мають низький (55,3%) і середній (26,7%) рівні сформованості умінь і навичок, необхідних для активної роботи з матеріалом словників. Отже, ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками є недостатньою.

У результаті аналізу теорії і практики реалізації проблеми дослідження встановлено напрями підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками: стимулювання мотиваційної сфери студентів через формування стійких пізнавальних мотивів, інтересів і потреб використання словників у навчанні; розвиток

умінь та навичок роботи зі словниками різних типів; вдосконалення критеріально-рівневого апарату сформованості навчально-пізнавальної діяльності.

У *другому розділі* «Загальна характеристика моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками та її експериментальна перевірка» спроектовано технологію навчання з використанням словників, визначено критерії, показники та рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності, розроблено модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, теоретично обґрунтовано її компоненти, описано методику реалізації моделі у процесі формувального експерименту та проаналізовано його результати.

У сучасних умовах оволодіння студентами немовних спеціальностей практичними вміннями і навичками в рамках своєї майбутньої професійної діяльності неможливе без застосування словників, які є незамінним доповненням до підручників. Для забезпечення ефективності навчального процесу ми спроектували технологію навчання з використанням словників (словникова технологія навчання), яку тлумачимо як алгоритм спільних дій викладачів і студентів, спрямованих на формування у майбутніх фахівців умінь і навичок роботи зі словниками різних типів, засвоєння отриманої зі словників інформації та використання її у подальшій практичній діяльності.

У словниковій технології навчання взаємопов'язані: мета (розширення словникового запасу, розвиток умінь та навичок роботи зі словниками різних типів у процесі навчально-пізнавальної діяльності); функції (інформаційно-пізнавальна, дослідницька (пошукова), практична, самоосвітня, розвивальна, систематизуюча, трансформаційна, закріплення і самоконтролю, організаційна, стимулююча); зміст технології (різні типи словників; організація роботи зі словниковими виданнями); алгоритм дій (підготовчий (мотиваційний), початковий (інформаційний), основний (процесуальний), практичний (діяльнісний), підсумковий (результативний) етапи); методи реалізації (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, класифікація, систематизація словникового матеріалу); діагностичний інструментарій (опитування, тести, спостереження, експертна оцінка, самооцінка) та результат (сформованість умінь та навичок роботи зі словниками різних типів).

*Підготовчий етап (мотиваційний)* передбачає створення мотивації у студентів до використання словникових видань, ознайомлення зі словниками різних типів та структурою самого словника. Форми й методи роботи на цьому етапі: бесіди («Словники у моєму житті», «Типи словників»), диспути («Використання словникових видань: за і проти»), розробка проектів («Роль словникових видань у вивченні фахових дисциплін», «Історія створення словників») тощо.

На *початковому етапі (інформаційному)* здійснюється аналіз послідовності виконання завдання, що вимагає використання словника, ознайомлення зі структурою вміння роботи зі словником. З цієї

метою використовуються: бесіди («Як користуватися словниковими виданнями», «Інформаційні технології у вивченні фахових дисциплін»), консультації («Як правильно скористатися он-лайн словником»), екскурсії в бібліотеку у відділі довідкової літератури.

Для *основного (процесуального) етапу* характерним є виконання чітко поставлених викладачем завдань за допомогою запропонованих засобів його вирішення (словників різних типів). У процесі їх виконання формуються знання з навчальних дисциплін та уміння студентів користуватися словниками різних типів. Використовуються такі методи роботи зі словниками, як аналіз інформації, порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація словникового матеріалу.

На *практичному (діяльнісному) етапі* реалізується завдання залучення всіх студентів до швидкого пошуку необхідної інформації у словниках не лише під час аудиторних занять, але й самостійної та індивідуальної роботи. У процесі роботи зі словниками у студентів зростає емоційність сприйняття інформації.

Основними завданнями *підсумкового (результативного) етапу* є: усвідомлення студентами навчальних дій, їх рефлексія і корекція, а також самооцінка та оцінка викладачами рівня розвитку вмінь та навичок роботи зі словниками.

Спираючись на роботи Ю. Бабанського, І. Ільницької, В. Лозової, О. Матюшкіна, Р. Нізамова, Г. Щукіної та власний досвід професійної діяльності, нами визначено й охарактеризовано критерії і показники сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками, які охоплюють різні аспекти включення студентів немовних спеціальностей у процес професійної підготовки.

Серед критеріїв сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей було виокремлено сім груп з визначеними показниками їх прояву і трьома виокремленими рівнями (творчий, реконструктивний, репродуктивний):

- 1) мотиви використання словників у процесі навчання – інтерес до виконання різних видів робіт зі словником, бажання отримати глибокі і міцні знання, прагнення стати освіченим фахівцем;
- 2) оперування вміннями та навичками роботи зі словником – знання алфавіту і структури словника, послідовність виконання словникових операцій, інтенсивність пошуку і відбору інформації про нове слово у свій словник, кількість виписаних і засвоєних нових слів із теми;
- 3) якість виконаної зі словником роботи – правильність (точність, повнота, глибина, усвідомленість, об'ємність) виконання завдань, темп виконаної роботи зі словником;
- 4) пізнавальна активність у процесі роботи зі словниками – систематичність роботи зі словником, користування електронними словниками, прагнення отримати додаткову інформацію;
- 5) пізнавальна самостійність у процесі роботи зі словниками – самодіяльність при проведенні різних видів роботи зі словником, інтерес до використання словника під час читання текстів фахової спрямованості;

б) готовність до використання словників для самоосвіти – потреба і наполегливість у систематичному користуванні словником, належний рівень володіння словником;

7) готовність до використання словників у професійній діяльності – достатність знання словника для використання у професійній діяльності, усвідомлення необхідності використання галузевих словників.

Описані словникова технологія навчання та критеріально-рівневий апарат є компонентами розробленої моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками. Її суть визначають базові елементи, які складають цілісну структуру, можуть взаємодіяти у різних комбінаціях і на різних рівнях, забезпечуючи ефективність підготовки студентів немовних спеціальностей: мета, принципи, зміст, дидактичні умови, технологія, методи, форми, засоби, критерії, результат.

Ефективність упровадження моделі забезпечується наявністю дидактичних умов (положень, що обумовлюють організацію та визначають суть процесу активізації навчально-пізнавальної діяльності):

1) формування мотивації студентів до роботи зі словниками в навчальному процесі та майбутній професійній діяльності;

2) використання словникової технології навчання як чинника розвитку пізнавальної активності й пізнавальної самостійності студентів;

3) реалізація інноваційних діагностичних методик формування навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Авторська модель (рис. 1) передбачає діяльність студентів з врахуванням принципів: особистої цілеспрямованості; вибору індивідуальної освітньої траєкторії; метапредметних основ освітнього процесу; продуктивності навчання; первинності освітньої продукції студента; ситуативності навчання; освітньої рефлексії; та включає чотири взаємопов'язаних компоненти навчально-пізнавальної діяльності: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний та оцінювально-результативний. Ці компоненти відображають розвиток взаємодії викладача і студента у процесі роботи зі словниками від постановки мети до її реалізації в конкретному результаті.

*Мотиваційно-цільовий компонент* передбачає чітку постановку мети та завдань щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, усвідомлення ними значущості роботи зі словниками для постійного отримання й оновлення інформації, розуміння важливості цілеспрямованої роботи зі словниками для оволодіння системою знань, умінь та навичок, необхідних майбутнім фахівцям для подальшої діяльності.

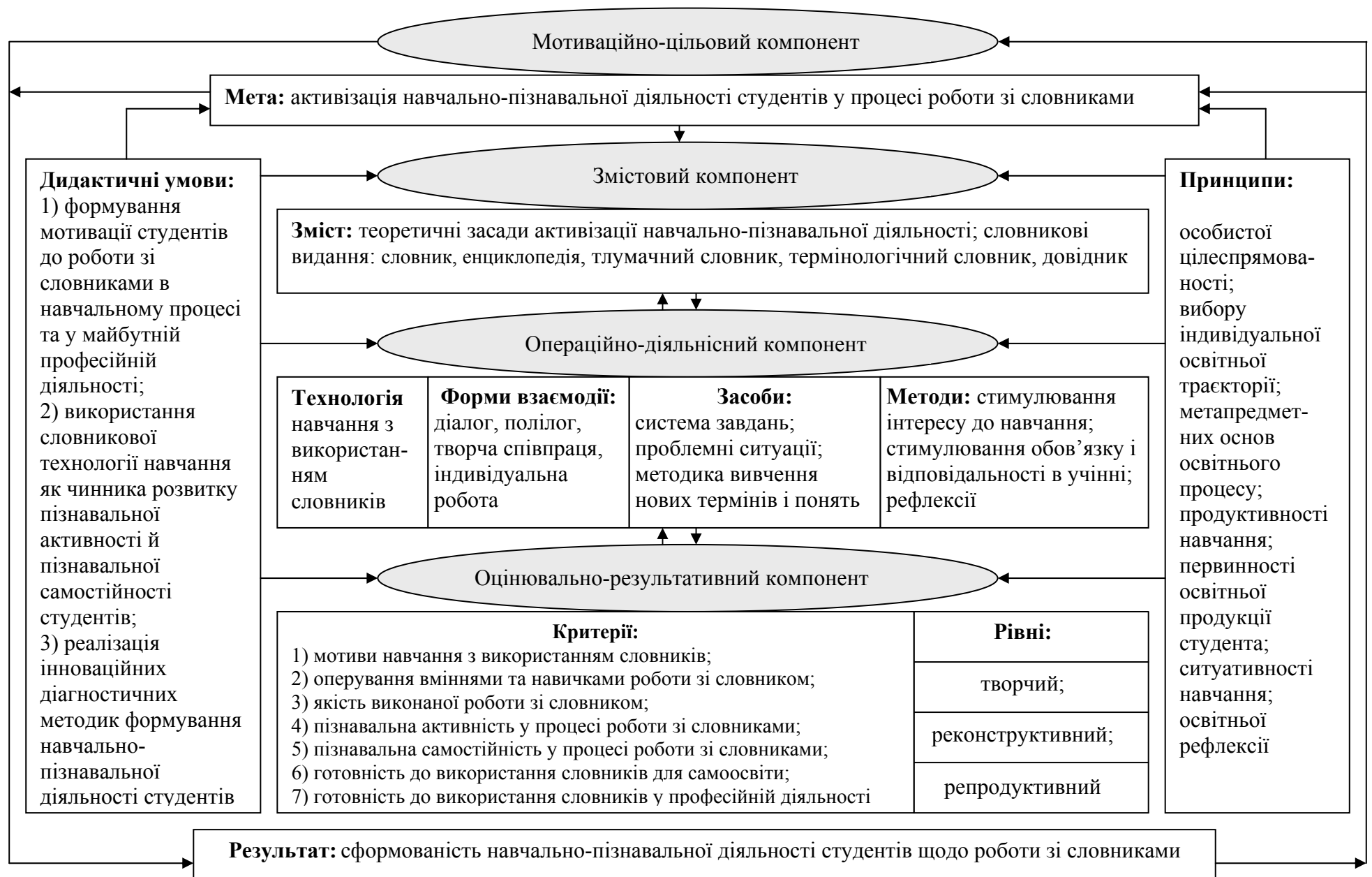


Рис. 1. Модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками

*Змістовий компонент* складають зміст роботи зі словниками на кожному з етапів її здійснення, оволодіння студентами системою понять і відомостей про словники різних типів, а також знань, умінь та навичок із навчальної дисципліни, здобутих у процесі роботи зі словниками.

*Операційно-діяльнісний компонент* передбачає використання словникової технології навчання, методів і прийомів роботи зі словниками під час аудиторних і позааудиторних занять, що значною мірою залежить від вдалого вибору та поєднання методів, засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів і форм взаємодії суб'єктів навчальної діяльності. Специфічним засобом активізації є система навчально-пізнавальних завдань трьох типів:

I тип – завдання на організацію роботи зі словниковою статтею (ознайомлення з реєстровою частиною, семантико-стилістичними й граматико-функціональними особливостями слова, прикладом використання слова в мові);

II тип – завдання на організацію роботи з позатекстовими компонентами (ілюстрації, картографічні матеріали, статистичні, хронологічні таблиці, список географічних і власних назв та ін.);

III тип – завдання на організацію роботи з апаратом орієнтування (список скорочень, аббревіатур, ключі до системи транскрипції, індекси тощо).

Кожен тип об'єднує види завдань на використання прийомів розумової діяльності (аналіз, синтез, порівняння, класифікацію та систематизацію словникового матеріалу). Наприклад: “Ознайомтесь із словниковою статтею, взятою з тлумачного словника, і вкажіть, як позначено значення слова, вимова, наголос, частина мови, вживання” (завдання на аналіз); “Випишіть зі словника 10 термінів з міжнародними терміноелементами (*авто-, аеро-, гідро- біо-, гео-, відео-*), приміром, *аеродинаміка*” (завдання на синтез); “Користуючись словником, розкрийте значення термінів, які в різних галузях науки набувають інших значень: реконструкція, агент, адаптація, акт” (завдання на порівняння); “Знайдіть у словнику слова, які відносяться до поданої групи слів, і запишіть у відповідну категорію групи” (завдання на класифікацію); “Підберіть потрібне слово або словосполучення із запропонованих варіантів, щоб заповнити пропуски в реченнях, використавши словник для пошуку потрібного значення слова” (завдання на систематизацію).

*Оцінювально-результативний компонент* забезпечує умови для оптимального виконання студентами поставлених завдань із використанням словників, контролю викладача за правильністю виконання навчальних операцій, а також формування у студентів якостей самостійності, самоорганізації, самоконтролю і саморегуляції. Цей компонент характеризує рівень сформованості умінь і навичок користування словниками та оперування отриманими за їх допомогою знаннями.

Для перевірки ефективності теоретично обґрунтованої моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками

проведено формувальний експеримент на навчальних дисциплінах: іноземна мова (англійська, німецька, французька); українська мова; історія України. Ним було охоплено 322 студенти немовних спеціальностей, серед яких 160 студентів експериментальної групи та 162 студенти контрольної групи, а також 6 викладачів.

Формувальний експеримент проводився за схемою: I-й діагностичний зріз перед початком введення експериментальної змінної (обґрунтованої моделі) з метою виявлення рівня сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп; дослідна робота з реалізації моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності у процесі роботи зі словниками в експериментальній групі та вивчення навчальних дисциплін за традиційною методикою навчання в контрольній групі; II-й діагностичний зріз із метою виявлення рівня сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів контрольної та експериментальної груп після проведення експериментального навчання.

Для кількісної характеристики рівня сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками ми визначили рівні сформованості її критеріїв (табл.1).

Таблиця 1

#### Рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів (%)

№ п/ п	КРИТЕРІЇ	Г Р У П И	РІВНІ					
			творчий		реконструктивний		репродуктивний	
			ДІАГНОСТУЮЧІ ЗРІЗИ					
			I	II	I	II	I	II
1.	Мотиви навчання з використанням словників	КГ*	15,5	19,3	26,8	30,1	57,7	50,6
		ЕГ*	14,9	37,2	27,1	40,8	58	22
2.	Оперування вміннями та навичками роботи зі словником	КГ	17,6	21,8	27,3	28,5	55,1	49,7
		ЕГ	17,6	34,1	26,2	38,7	56,2	27,2
3.	Якість виконаної роботи зі словником	КГ	14,2	16,7	35,5	38,5	50,3	44,8
		ЕГ	14,5	25,7	33,8	59,1	51,7	15,2
4.	Пізнавальна активність у процесі роботи зі словниками	КГ	16,9	17,5	35,1	41,8	48	40,7
		ЕГ	17,9	34,1	34,6	51,7	47,5	14,2
5.	Пізнавальна самостійність у процесі роботи зі словниками	КГ	14,3	15,5	14,3	21,3	71,4	63,2
		ЕГ	14,3	28,3	14,3	39,2	71,4	32,5
6.	Готовність до	КГ	10,3	11,5	54,2	60,7	35,5	27,8

	використання словників для самоосвіти	ЕГ	11,3	22,8	53,6	67,7	35,1	9,5
7.	Готовність до використання словників у професійній діяльності	КГ	7,5	8,1	33,6	39,6	58,9	52,3
		ЕГ	7,6	18,9	34,3	56,5	58,1	24,6

КГ\* – контрольна група; ЕГ\* – експериментальна група

За результатами дослідної роботи встановлено, що в контрольній групі рівень сформованості навчально-пізнавальної діяльності за всіма критеріями до проведення формувального експерименту і після його закінчення залишилися без суттєвих змін.

В експериментальній групі спостерігається позитивна динаміка сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів за всіма критеріями, яка проявилась у підвищенні рівнів сформованості мотивів використання словників у процесі навчання, умінь та навичок роботи зі словником, якості виконаної зі словником роботи, пізнавальної активності і пізнавальної самостійності у процесі роботи зі словниками, готовності до використання словників у процесі самоосвіти і у професійній діяльності. Зменшилася удвічі кількість студентів із показниками низького рівнів та відповідно зросла кількість студентів із показниками середнього та високого рівнів. Найбільш суттєві зміни відбулися в оперуванні вміннями та навичками роботи зі словником, оскільки динаміка розвитку складає на високому рівні – 16,5%, на середньому – 12,5%, на низькому – 29%.

Перевірка достовірності отриманих результатів за критерієм Пірсона  $\chi^2$  показала, що вони є вірогідними. Це підтверджує ефективність спроектованої моделі та доцільність її застосування у процесі навчання студентів немовних спеціальностей ВНЗ.

### ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, що дає підстави для формулювання таких висновків:

1. Здійснений аналіз наукових праць засвідчив, що активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками є актуальною проблемою, що привертає увагу багатьох науковців. Це зумовлено сучасними умовами розвитку України, які вимагають забезпечення суспільства висококваліфікованими фахівцями, здатними підвищувати свій професійний рівень упродовж всього життя.

Активізацію навчально-пізнавальної діяльності тлумачимо як ефективну організацію навчального процесу, що направлена на удосконалення змісту, форм, методів, способів і засобів



навчання з метою підвищення пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності студентів у засвоєнні знань, формуванні умінь та навичок подальшого їх використання на практиці.

Основні напрями підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками: стимулювання мотиваційної сфери студентів через формування стійких пізнавальних мотивів, інтересів і потреб використання словників у навчанні; розвиток умінь та навичок роботи зі словниками різних типів; вдосконалення критеріально-рівневого апарату сформованості навчально-пізнавальної діяльності.

2. У процесі дослідження обґрунтовано дидактичну суть словників, які, будучи текстовим навчальним засобом, забезпечують аналіз та засвоєння значного обсягу інформації, що постійно збільшується і необхідний для якісної підготовки майбутніх фахівців.

Встановлено, що активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів сприяє застосування технології навчання з використанням словників (словникова технологія навчання). Словникова технологія навчання трактується як алгоритм спільних дій викладачів і студентів, спрямованих на формування у майбутніх фахівців умінь і навичок роботи зі словниками різних типів, засвоєння отриманої зі словників інформації та використання її у подальшій практичній діяльності.

3. Конкретизовано критерії, показники та рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. До них віднесено сім груп критеріїв із визначеними показниками їх прояву і трьома виокремленими рівнями (творчий, реконструктивний, продуктивний): 1) мотиви використання словників у процесі навчання іноземних мов; 2) оперування вміннями та навичками роботи зі словником; 3) якість виконаної роботи зі словником; 4) пізнавальна активність у процесі роботи зі словниками; 5) пізнавальна самостійність у процесі роботи зі словниками; 6) готовність до використання словників для самоосвіти; 7) готовність до використання словників у професійній діяльності.

4. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, яка включає чотири взаємопов'язаних компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний та оцінювально-результативний. Суть експериментальної моделі визначають її базові елементи, які складають цілісну структуру, можуть взаємодіяти у різних комбінаціях і на різних рівнях, забезпечуючи результативність підготовки студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками: мета, зміст, технологія, методи, форми, засоби, критерії, результат, принципи, дидактичні умови.

Модель є дієвим та динамічним утворенням, функціональність якої забезпечується реалізацією технології навчання з використанням словників, що містить взаємопов'язані компоненти: мета; зміст; алгоритм дій, послідовне виконання яких забезпечує засвоєння

студентами отриманої зі словників інформації та використання її у подальшій практичній діяльності, а також формування вмінь і навичок роботи зі словниками; засоби діагностики; результат.

Ефективність реалізації моделі залежить від урахування дидактичних умов: 1) формування мотивації студентів до роботи зі словниками в навчальному процесі та майбутній професійній діяльності; 2) використання словникової технології навчання як чинника розвитку пізнавальної активності й пізнавальної самостійності студентів; 3) реалізація інноваційних діагностичних методик формування навчально-пізнавальної діяльності студентів.

5. Експериментальним шляхом перевірено ефективність моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. Результати формувального експерименту засвідчили, що у студентів експериментальної групи відбулися суттєві позитивні зміни у рівнях сформованості мотивів використання словників у процесі навчання, умінь та навичок роботи зі словниками, якості виконаної зі словниками роботи, пізнавальної активності та пізнавальної самостійності у процесі роботи зі словниками, готовності до використання словників для самоосвіти і у професійній діяльності.

Висновок про ефективність застосування спроектованої моделі підтверджено за допомогою критерію Пірсона  $\chi^2$ , який дав змогу констатувати статистично значущі зміни у всіх рівнях сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів експериментальної групи у процесі роботи зі словниками.

Таким чином, виконання завдань дослідження зумовило досягнення його мети, однак не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективними залишаються питання пошуку нових продуктивних шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та розроблення умов поєднання словникової технології з іншими технологіями і методами навчання. Вирішення цих проблем дасть змогу зробити процес підготовки студентів немовних спеціальностей більш успішним і ефективним.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації**

1. Кирикилиця В. В. Розвиток пізнавальної активності студентів під час самостійної роботи зі словником / В. В. Кирикилиця // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / [за заг. ред. академіка АПН України Євтуха М. Б.] – Вип. 36. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2008. – С.63–67.

2. Кирикилиця В. В. Дидактичні умови ефективного навчання студентів вмінню користування словником / В. В. Кирикилиця // Теоретичні питання культури, освіти та виховання

: зб. наук. пр. / [за заг. ред. академіка АПН України Євтуха М.Б.] – Вип. 39. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – С. 142–146.

3. Кирикилиця В. В. Пізнавально-практичне значення технологій навчання з використанням словників різних типів / В. В. Кирикилиця // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 5 (155). Частина I. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – С.174–177.

4. Кирикилиця В. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». – Випуск 15. – Острог : Видавництво національного університету «Острозька академія», 2010. – С. 306–311.

5. Кирикилиця В. В. Підходи до вироблення дидактичної моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Частина III. – №22 (209) – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – С. 260–267.

6. Кирикилиця В. В. Сутність експериментальної моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Частина II. – №21 (232) – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 122–129.

7. Кирикилиця В. В. Критеріально-рівнева характеристика активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / [за редакцією доктора пед. наук, професора З. П. Бакум]. – Вип. 36. – Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 256–263.

8. Kyrykulytsia V. V. The problem of activation of students' knowledge and cognitive activity in the process of working with dictionaries / V. V. Kyrykulytsia // Pedagogicko-psychologicke aspekty vyuky : sbornik prispevku z mezinarodni vedecke konference Evropske pedagogicke forum. – Vol. II. – Magnanimitas, Hradec Kralove, Ceska Republika, 2012. – S. 138–143.

9. Кирикилиця В. В. Ефективність моделі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Aktualne problemy w wspolczesnej nauki: zbior raportow naukowych. – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2013. – С. 36–41.

#### **Праці апробаційного характеру**

10. Кирикилиця В. В. Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами словникових технологій / В. В. Кирикилиця // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : мат-ли V Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 17–19 листоп. 2010 р.). – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2010. – С. 145–149.

11. Кирикилиця В. В. Ефективність технологій навчання за допомогою словників / В. В. Кирикилиця // Психолого-педагогічні проблеми освіти і виховання в умовах глобалізації та інтеграції освітніх процесів : тези доповідей наук. конф. кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2007. – С. 98–100.

12. Кирикилиця В. В. Роль електронних словників у навчальному процесі ВНЗ / В. В. Кирикилиця // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : мат-ли III Міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів і студентів. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – С. 343–345.

13. Кирикилиця В. В. Проблеми використання галузевих словників студентами немовних спеціальностей / В. В. Кирикилиця // Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі : мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конф. (18–19 березня 2010 р.). – К. : Вид-во Національного авіаційного університету «НАУ-друк», 2010. – С. 108–111.

14. Кирикилиця В. В. Розвиток пізнавального інтересу студентів у процесі роботи зі словниками / В. В. Кирикилиця // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : мат-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. асп. і студ. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. – С. 184–185.

15. Кирикилиця В. В. Особливості використання словників студентами немовних спеціальностей у процесі навчання іноземних мов / В. В. Кирикилиця // Питання сучасної науки і освіти : мат-ли VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (11–13 липня 2011 р.). – К. : Вид-во Ін-ту наук. прогн-ня, 2011. – С.36–38.

16. Кирикилиця В. В. Основні вимоги щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами словникових технологій / В. В. Кирикилиця // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : мат-ли VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 16–18 листоп. 2011 р.). – Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 174–176.

17. Кирикилиця В. В. Дослідження рівня володіння словниками студентами немовних спеціальностей / В. В. Кирикилиця // Прогрессивное развитие мировой науки : мат-лы II Междунар. науч. конф. (Донецьк, 1–3 сент. 2012 г.). – Донецк : Изд-во «Цифровая типография», 2012. – 125 с. – С. 65–67.

18. Кирикилиця В. В. Практические аспекты реализации модели активизации учебно-познавательной деятельности студентов в процессе работы со словарями / В. В. Кирикилиця // Актуальные вопросы педагогики и психологии : мат-лы Междунар. заочной науч.-практ. конф. Часть I. (Новосибирск, 6 февр. 2013 г.) – Новосибирск : СибАК, 2013. – 144с. С. 42–46.

**Праці, які додатково відображають наукові результати**

19. Кирикилиця В. В. Укладання словників як спосіб збереження і систематизації мови / В.В. Кирикилиця // Науковий Вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – №3 – Філологічні науки. – Луцьк: РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2007. – С. 389–393.
20. Кирикилиця В. В. Вибір і використання словників в умовах європейської багатомовності / В. В. Кирикилиця // Науковий Вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – №2 – Філологічні науки. – Луцьк: РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. – С. 252–256.
21. Кирикилиця В. В. Дидактичні засади використання словникових технологій навчання : метод. рекомендації / В. В. Кирикилиця. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 48с.

**АНОТАЦІЇ**

**Кирикилиця В. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

Дисертацію присвячено проблемі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками.

У роботі проаналізовано основні підходи до визначення понять «навчально-пізнавальна діяльність», «активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів»; розкрито дидактичну суть словників; сформульовано зміст базового поняття «словникова технологія навчання»; розроблено критерії, показники і рівні сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, яка включає мотиваційно-цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і оцінювально-результативний компоненти, що утворюють з дидактичними умовами цілісну динамічну систему і формують завершений цикл суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в аудиторній та позааудиторній роботі.

**Ключові слова:** активізація, навчально-пізнавальна діяльність, робота зі словниками, модель, словникова технологія навчання.

**Кирикилиця В. В. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов неязыковых специальностей в процессе работы со словарями.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

Диссертация посвящена исследованию проблемы активизации учебно-познавательной деятельности студентов неязыковых специальностей в процессе работы со словарями.

Актуальность исследования обусловлена тем, что современные условия развития системы высшего образования в Украине выдвигают новые требования к подготовке будущих специалистов разных сфер деятельности, умеющих критически мыслить и самостоятельно решать разнообразные задачи; обладающих богатым словарным запасом, основанном на глубоком знании изученного материала с возможностью его использования; способных к самообразованию.

В процессе проведенного исследования проанализированы основные подходы к определению понятий «учебно-познавательная деятельность», «активизация учебно-познавательной деятельности студентов»; раскрыты дидактическая сущность словарей; сформулировано содержание базового понятия «словарная технология обучения».

Учебно-познавательная деятельность рассматривается как целенаправленная и упорядоченная совокупность действий, приемов и операций, обеспечивающих активное включение субъектов деятельности в процесс обучения. Активизацию учебно-познавательной деятельности следует объяснять как эффективную организацию учебного процесса, которая направлена на усовершенствование содержания, форм, методов, способов и средств обучения с целью повышения познавательного интереса, активности, творческой самостоятельности студентов в усвоении знаний, формировании умений и навыков их использования на практике.

Установлено, что активизация учебно-познавательной деятельности студентов невозможна без применения современных педагогических технологий, одной из которых является технология обучения с использованием словарей (словарная технология обучения). Данная технология понимается как алгоритм общих действий преподавателей и студентов, направленных на формирование у будущих специалистов умений и навыков работы со словарями разных типов, усвоение полученной информации и использование ее в дальнейшей практической деятельности.

Доказана целесообразность применения технологии обучения с использованием словарей в процессе обучения с целью развития мотивации, мышления, активности и самостоятельности студентов.

Конкретизированы критерии, показатели и уровни сформованности учебно-познавательной деятельности студентов неязыковых специальностей в процессе работы со словарями. К ним отнесено семь групп критериев с определенными показателями их проявления и тремя выделенными уровнями (творческий, реконструктивный, продуктивный): мотивы использования словарей в процессе обучения иностранных языков; оперирование умениями и навыками работы

со словарем; качество выполненной со словарем работы; познавательная активность в процессе работы со словарями; познавательная самостоятельность в процессе работы со словарями; готовность к использованию словарей для самообразования; готовность к использованию словарей в профессиональной деятельности.

Теоретически обосновано, спроектировано и экспериментально проверено модель активизации учебно-познавательной деятельности студентов неязыковых специальностей в процессе работы со словарями, которая включает мотивационно-целевой, содержательный, операционно-деятельностный и оценочно-результативный компоненты, образующих с дидактическими условиями целостную динамическую систему и формирующих полный цикл субъект-субъектного взаимодействия участников образовательного процесса в аудиторной и внеаудиторной работе. Сущность экспериментальной модели определяют ее базовые элементы, которые составляют целостную структуру, могут взаимодействовать в разных комбинациях и на разных уровнях: цель, содержание, технология, методы, формы, средства, критерии, результат, принципы, дидактические условия.

Модель является действенным и динамичным образованием, функциональность которой обеспечивается реализацией технологии обучения с использованием словарей, и содержит взаимосвязанные компоненты: цель; содержание; алгоритм действий, последовательное выполнение которых обеспечивает усвоение студентами полученной со словарей информации и использование ее в дальнейшей практической деятельности, а также формирование умений и навыков работы со словарями; средства диагностики; результат.

В результате проведенного экспериментального обучения с использованием спроектированной модели в экспериментальной группе наблюдается положительная динамика сформированности учебно-познавательной деятельности студентов по всем критериям, которая проявилась в повышении уровня сформированности мотивов использования словарей в процессе обучения, умений и навыков работы со словарем, качества выполненной со словарем работы, познавательной активности и познавательной самостоятельности в процессе работы со словарями, готовности к использованию словарей в процессе самообразования и в профессиональной деятельности.

Эффективность модели активизации учебно-познавательной деятельности студентов неязыковых специальностей в процессе работы со словарями была доказана с помощью эмпирических и статистических методов исследования в ходе эксперимента.

**Ключевые слова:** активизация, учебно-познавательная деятельность, работа со словарями, модель, словарная технология обучения.

**Kyryklytsia V. V. Activation of knowledge and cognitive activity of non-language specialties' students in the process of working with dictionaries.** – On the right of manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Pedagogy, speciality 13.00.09 – the Theory of Teaching. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The thesis is devoted to the problem of activation of knowledge and cognitive activity of non-language specialties' students in the process of working with dictionaries.

In the paper the main approaches to the definition of notions “knowledge and cognitive activity”, “activation of students' knowledge and cognitive activity” have been clarified; didactic essence of dictionaries has been revealed; the basic activity, model, dictionary technology. term “dictionary technology” has been formulated; criteria, indices and levels of non-language specialties students' knowledge and cognitive activity formation in the process of working with dictionaries have been defined; the model of activation of knowledge and cognitive activity of non-language specialties students' in the process of working with dictionaries which includes aim-motivational, content, operationally-acting, evaluation-resultant components that form with didactic conditions the dynamic system and complete cycle of subject-subject interaction between participants of the educational process during classroom and extra-curricular activities has been theoretically designed and its efficiency has been experimentally examined.

**Keywords:** activation, knowledge and cognitive activity, dictionaries

Підписано до друку 12.11.2013 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 11/13/3-3

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.